

1 Úvod do statistiky, náhodné jevy, pravděpodobnost náhodného jevu

- **Statistika** = vědní obor, který se zabývá zkoumáním jevů, které mají hromadný charakter; umožňuje rozvíjet lidské znalosti pomocí empirických dat
 - **Popisná** – zabývá se elementárními (jednoduchými) metodami sběru a zpracování hromadných údajů
 - **Matematická** – složitější metody sběru
 - **Ekonomická** – matematické i ekonomické úvahy; na pomezí společenské a metodologické vědy
- **ČSÚ** = hlavní orgán státní statistické služby; koordinuje sběr a zpracování statistických údajů na území ČR
 - Zabezpečuje získávání a zpracování údajů pro statistické účely a poskytuje statistické informace
 - Stanoví metodiku zjišťování včetně programu statistických zjišťování
 - Nezávislý na vládě a politických stranách

1.1 Základy teorie pravděpodobnosti

1.1.1 Teorie pravděpodobnosti

- Využívá se při zpracování a rozboru statistických údajů
- Zabývá se studiem zákonitostí, jimiž se řídí náhodné jevy
- Vznikla v polovině 17. století
- Podnětem pro vznik byly úvahy o hazardních hrách
- Největší zásluhu o rozvoj měla fyzika

1.1.2 Náhodné jevy

- **Náhoda** = komplex drobných příčin, které se od jednoho provedené pokusu k druhému významně liší; realizaci nazýváme *náhodným pokusem*
- **Náhodný pokus** = opakovatelný činnost, prováděná za stejných podmínek, která může v závislosti na náhodě vést k různým výsledkům (hod mincí, hod kostkou)
- **Náhodný jev** = výsledek náhodného pokusu a výchozím pojmem počtu pravděpodobností; při mnohonásobném opakování pokusu při zachování stejných podmínek se ve výskytu náhodné jevu objeví **jisté zákonitosti**
- **Jev jistý (U)** = nastane VŽDY při realizaci daných podmínek
- **Jev nemožná (V)** = jev, který nemůže nastat NIKDY
- **Jev náhodný** = za daných podmínek buď nastane nebo nenastane

1.1.3 Vztahy mezi náhodnými jevy

- **Průnik (součin) jevů A a B ($A \cap B$)** – současné nastoupení jevu A i B (Vennovy diagramy)
- **Sjednocení (součet) jevů A a B ($A \cup B$)** – nastane alespoň jeden z jevů A a B
- **Rozdíl jevů A a B ($A - B$)** – náhodný jev, který se realizuje, nastane-li jev A a současně nenastane jev B
- **Jev A je částí jevu B ($A \subset B$)** – jestliže při každé realizaci jevu A nastává i jev B; jev A má za následek jev B
- **Rovnocennost jevů A a B ($A = B$)** – jevy jsou rovnocenné; pokud nastane A nastane B a naopak
- **Neslučitelnost jevů A a B ($A \cap B = V$)** – výskyt jednoho jevu vylučuje možnost výskytu druhého jevu; průnik je jev nemožný

- **Opačný jev $A(\bar{A})$** – jev, který spočívá v nenastoupení jevu A

1.1.4 Pravděpodobnost

- Číslo, které vyjadřuje míru možné realizace náhodného jevu A
- **$A \rightarrow P(A)$**
- **Axiomatická definice pravděpodobnosti** - matematicky přesná definice, která tvoří základ celé současné teorie pravidelnosti (nejobecnější definice, zahrnuje klasickou i statistickou definici)
 - **Axiom** – základní předpoklad, ověřen zkušeností a už se nedokazuje

1.1.5 Definice pravděpodobnosti

- **Klasická definice** – předpokládá, že prostor elementárních jevů je konečný a že všechny tyto jevy jsou stejné možné (stejně pravděpodobné)
 - $P(A) = \frac{m}{n}$; m – počet příznivých pokusů pro opakování jevu A; n – počet všech pokusů
 - Jaká je pravděpodobnost, že v dodávce 10 krabic TV bude 5 vyřazeno z důvodu poškozených obalů? $5/100 = 0,05 = 5\%$
- **Statistická definice** – používá se tehdy, jestliže není splněn předpoklad stejného množství všech jevů; založena na stabilitě relativních četností, která vzniká po provedení pokusů
 - $P(A) = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(\frac{m}{n} \right)$; m – počet pokusů, ve který nastal jev A; n – celkový počet nezávislých pokusů; m/n – relativní četnosti
 - S rostoucím počtem pokusů se relativní četnost stabilizuje a přibližuje se k určitému konstantnímu číslu
- Klasická a statistická definice nejsou v rozporu
- Rozdíl je v tom, že při použití klasické definice určujeme pravděpodobnost náhodného jevu **před provedením pokusu** a při použití statistické **vycházíme z již provedených pokusů**

1.1.6 Vlastnosti pravděpodobnosti

- **P libovolného jevu A je číslo z intervalu $<0; 1>$: $0 \leq P(A) \leq 1$**
- **P nemožného jevu je rovna nule a jistého jedné: $P(V) = 0$; $P(U) = 1$**
- Dva rovnocenné jevy jsou i stejně pravděpodobné: $P(A) = P(B)$
- Jestliže jev A je částí jevu B: $P(A) \leq P(B)$
- **Mezi P jevu A a opačného jevu $\bar{A}$ existuje vztah: $P(\bar{A}) = 1 - P(A)$**
- Pravděpodobnost sjednocení neslučitelných jevů je rovna součtu pravděpodobností těchto jevů.
- **Věta o sčítání pravděpodobnosti.**
 - Pomocí této věty vyjádříme pravděpodobnost sjednocení jevů A a B
 - Pro dva libovolné slučitelné jevy platí, že P jejich sjednocení je rovna součtu P jevů zmenšeného o P jejich průniku
 - **$P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$**
 - Pro dva neslučitelné jevy platí, že průnik je nemožný
- **Věta o násobení pravděpodobnosti.**
 - Pomocí této věty vyjádříme p průniku jevů
 - Závislost jevů je charakterizovaná pomocí podmíněné pravděpodobnosti:
 - **$P(A/B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}$; $P(B/A) = \frac{P(B \cap A)}{P(A)}$**
 - Pravděpodobnost náhodného jevu A je ovlivněna podmínkou, že nastal nějaký náhodný jev B, který má nenulovou P (A je závislý na B)

- $P(A \cap B) = P(A) \times P(B/A) = P(B) \times P(A/B)$
- Pokud nastoupení jevu A neovlivňuje pravděpodobnost nastoupení jevu B, jevy A a B jsou nezávislé.
 - $P(A \cap B) = P(A) \times P(B)$

2 Náhodné veličiny, základní diskrétní a spojitá rozdělení

2.1 Modely rozdělení náhodných veličin

2.1.1 Náhodná veličina

- Proměnná, která nabývá konkrétních hodnot nebo hodnot z určitého intervalu; kvantitativní charakteristika náhodného pokusu
- Značíme velkými písmeny X, Y, jejich hodnoty malými písmeny x: $x_1, x_2, \dots$
- **diskrétní** – nabývá od sebe vzájemně oddělené hodnoty, *celočíslné* (počet telefonních hovorů, počet selat ve vrhu, ...)
- **spojitá** – nabývá hodnot z *konečného* či *nekonečného intervalu* (výška rostliny, hmotnost zvířete, ...)

2.1.2 Rozdělení náhodné veličiny

- Pravidlo, které každé hodnotě přiřazuje P, že náhodná veličina nabude této hodnoty
 - Různé formy popisu rozdělení NV:
 - **Řada rozdělení (diskrétní NV)**
 - Umožňuje popsat rozdělení diskrétních NV
 - **Nejjednodušší** forma popisu, zapisujeme do tabulky; grafem je polygon
x_i	x_1	x_2	...	x_{n-1}	x_n
p_i	p_1	p_2	...	p_{n-1}	p_n
- *příklad přednáška č.2 – slide 6-8*
 - **Distribuční funkce (diskrétní i spojitá NV) – F(x)**
 - Umožňuje popsat rozdělení spojitých a diskrétních NV
 - $P(X < x)$ značí P jevu, který nastane, když náhodná veličina X nabude hodnoty menší než x
 - Fce, která každému reálnému číslu přiřazuje p, že náhodná veličina nabude hodnoty menší než toto číslo -> **$F(3) = P(x \leq 3)$**
 - **Vlastnosti:** interval $<0;1>$, neklesající fce, fce spojitá zleva
 - **Hustota pravděpodobností (spojitá NV)**
 - Pro spojitou náhodnou veličinu X existuje nezáporná fce $f(x)$ -> derivace distribuční funkce

2.2 Číselné charakteristiky náhodných veličin

2.2.1 Charakteristiky náhodných veličin

- Číselné charakteristiky umožňují jednoznačně a jednoduše popsat tvar rozdělené NV
- K základním charakteristikám patří *charakteristiky polohy* (určují střed rozdělení), *charakteristiky variability* (míra kolísání NV kolem střední hodnoty)

2.2.2 Charakteristiky polohy

- **Střední hodnota** náhodné veličiny – $E(X)$ – pro diskrétní i spojitou fci

2.2.3 Charakteristiky variability

- **Rozptyl** – pro diskrétní i spojitou fci; $D(X)$; na druhou; udává variabilitu ve čtvercích jednotek
- **Směrodatná odchylka** – odmocnina rozptylu; měří variabilitu v původních jednotkách veličiny

2.3 Základní typy rozdělení náhodných veličin

2.3.1 Rozdělení diskretních NV

- Alternativní rozdělení

- Nabývá pouze dvou hodnot: $X_1 = 1$ jestliže jev A nastane; $X_2 = 0$, jestliže jev A nenastane

x_i	0	1
p_i	$1 - p$	p

- *Příklad přednáška č. 2 slide 18-19*

- Binomické rozdělení

- Diskretní veličina, kdy $n < 30$; jev A může nastat s pravděpodobností p ($p > 0,1$) a nenastane s $1-p$; tzv. Bernoulliho schéma
- Pravděpodobnost výskytu jevu A je stejná
- Model s vracením
- *Příklad přednáška č.2 slide 22-23*

- Poissonovo rozdělení

- $n > 30$; P výskytu sledovaného jevu v jednom pokuse je $p \leq 0,1$
- jedno z nejdůležitějších – řídí se jím počet výskytů náhodného jevu A během časového intervalu délky t (počet volání na telefonní ústřednu v určitém časovém intervalu, ...)
- výběr s vracením
- *příklad přednáška č.2 slide 26-27*

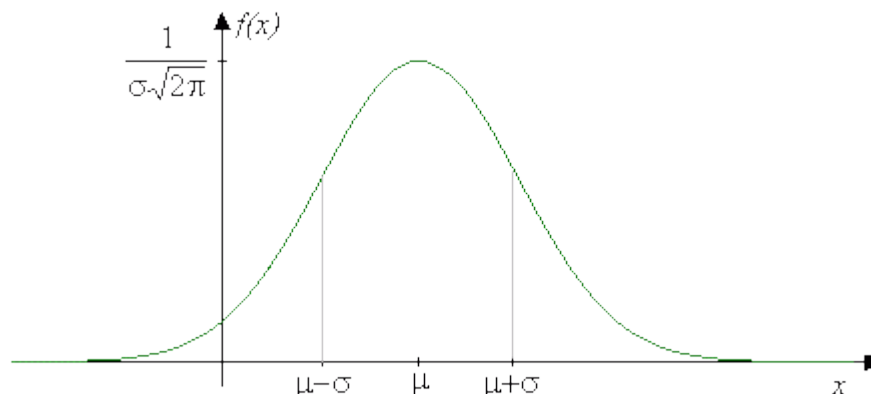
- Hypergeometrické rozdělení

- Vychází z opakování náhodného pokusu, kde pravděpodobnost nastoupení sledovaného jevu je závislá na výsledcích předcházejících pokusů
- Výběr bez vracení
- *Příklad přednáška č.2 slide 30*

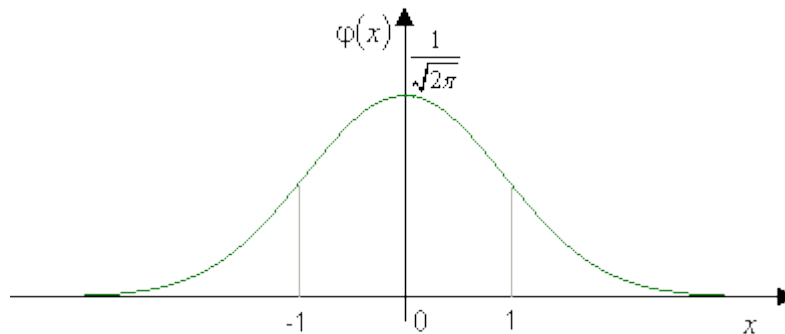
2.3.2 Rozdělení spojitých NV

- Normální (Gaussovo)

- Nejčastěji se vyskytující ve všech vědních oborech (Gaussova křivka)
- **Parametry $N(\mu; \sigma^2)$** – střední hodnota; rozptyl
- **Střední hodnota** je zároveň mediánem i modem (modus – nejčastější hodnota)
- **Gaussova křivka** – graf hustoty pravděpodobnosti; symetrická kolem bodu $x = \mu$, v němž dosahuje svého maxima

- Jestliže $\mu = 0$ a $\sigma^2 = 1$, hovoříme o **normovaném normálním rozdělení** – speciální typ normálního rozdělení se střední hodnotou rovnou nule a jednotkovým rozptylem $N(0,1)$

- Pokud má náhodná veličina X normální rozdělení s parametry μ a σ^2 , můžeme tuto veličinu převést na veličinu U s normovaným normálním rozdělením, pomocí vztahu: $U = \frac{X - \mu}{\sigma}$; $X = 1, 2$ násobek směrodatné odchylky
- **Rovnoměrné**
 - Řídí se jím takové NV, které mají stejnou možnost nabýt kterékoliv hodnoty z nějakého intervalu
- **Exponenciální**
 - U technických aplikací teorie pravděpodobnosti a při řešení fyzikálních problémů; parametr λ

2.3.3 Speciální rozdělení

- Odvozená od normálního rozdělení
- **Pearsonovo χ^2 rozdělení** – chí kvadrát rozdělení o n stupních volnosti; náhodné veličiny U , součet jejich čtverců (tzn. na druhou) je chí kvadrát
- **Studentovo t-rozdělení (základ t-testů)** – nezávislé veličiny t , kritické hodnoty tabelovány
- **Fisher – Snedecorovo rozdělení** – spojité; kritické hodnoty F rozdělení

3 Popisná statistika

3.1 Popisná statistika

3.1.1 Statistika

- Praktická činnost, spočívající ve sběru, zpracování a vyhodnocování statistických údajů (analýza)
- Disciplína, který se zabývá tím, jak získat informace z dat (numerických, kvalitativních)

3.1.2 Základní pojmy

- **Statistický soubor = základní jednotka**; množina jedinců, na které se dané statistické šetření provádí
 - **Základní** – obsahuje všechny jednotky
 - **Výběrový** – část základního souboru
- **Statistická jednotka** = prvek daného souboru
- **Rozsah souboru** = počet prvků statistického souboru
- **Statistický znak** = vlastnost stat. souboru
 - Různé klasifikace proměnných dle vlastností stat. znaku jehož jsou nositelem
 - **Nominální proměnná** – o jejích hodnotách můžeme říct že jsou stejné či různé (škola, fakulta, obor); lze u nich zjišťovat jen rozdělení četností

- **Ordinální proměnná** – u hodnot můžeme určit pořadí (vzdělání)
- **Kvantitativní proměnná** – můžeme přesně říct, o kolik je jedna hodnota vyšší než druhá (výška, hmotnost, věk)
- **Kvantitativní proměnné**
 - Diskrétní – nabývají celočíselných hodnot
 - Spojité – nabývají hodnot z intervalu
- **Kategoriální proměnné** (nominální, ordinální, kvantitativní diskrétní proměnné)
 - Alternativní – nabývají pouze dvou obměn (kategorií)
 - Množné – nabývají více než dvou obměn

3.1.3 Metody a formy statistického zkoumání

- **Statistické zjišťování** – vlastní sběr dat, slouží k získávání a shromažďování údajů o stat. jednotkách
- **Statistické zpracování** – rozřídění dat a shrnutí tak, aby vynikly charakteristické rysy zkoumaného souboru
- **Statistické vyhodnocování (rozbor)** – vychází z popisu zkoumaných jevů, na který navazuje podrobná analýza, jejímž cílem je určení stat. zákonitostí a vzájemných souvislostí v datech, rozbor získaných výsledků a formulace jevu

3.1.4 Statistické zjišťování

- Získávání primárních údajů
 - **Přímé pozorování** – vážení, měření, sčítání (zjišťování počtu osob)
 - **Dotazování** – výkaznictví (formuláře, ...), dotazník, rozhovor
- **ÚPLNÉ – základní soubor** – zjišťuje se hodnota příslušného znaku u všech statistických jednotek (např. sčítání lidu, census)
 - **Výhody** – přesné výsledky o sledovaném souboru i o každé jeho statistické jednotce
 - **Nevýhody** – velké finanční náklady, pracnost, nespolehlivost zjišťovaných dat; těžko se kontroluje správnost údajů, protože se mohou objevit nepravdivé nebo záměrně zkreslené údaje
- **NEÚLNÉ – výběrový soubor** – omezení jen na část stat. souboru a zkoumání některých stat. jednotek; výběrové zjišťování musí obsahovat podstatné a charakteristické rysy základního souboru
 - **Výhody** – rychlejší, nižší náklady
 - **Nevýhody** – umožňuje pouze odhady o průběhu sledovaných procesů v základním souboru; údaje jsou zatížené chybou – *výběrová chyba (chyba odhadu)*

3.1.5 Statistické zpracování

- Poskytuje základní přehled a kontrolu dat o hodnotách proměnných
 - **Třídění**
 - Jednorozměrné rozdělení četností (jeden třídící znak) – barva vlasů
 - Vícerozměrné rozdělení četností (více znaků) – barva vlasů a pohlaví
 - **Tabelování**
 - Výsledky třídění se zapisují do tabulky rozdělení četností
 - **Grafické znázorňování**

3.1.6 Rozdělení četností - třídění

- **Absolutní četnost n_i** – počet opakování hodnoty znaku v původní řadě dat; skutečný počet jednotek; součet je roven rozsahu

- **Relativní četnost f_i** – jaká část vyšetřovaného souboru má hodnotu znaku x_i ; porovnání různých četností mezi sebou, vyjádřen v %
- **Kumulativní absolutní četnost N_i**
 - Vzniká postupným načítáním
- **Kumulativní relativní četnost F_i**
- **Intervalové rozdělení četností**
 - Určité zjednodušení, které zachycuje četnost intervalu a ne skutečně zjištěných hodnot; místo hodnot četností intervaly
 - **Počet intervalů (k)**: pro jeho stanovení neexistuje jednotný přepis, odpovídá odmocnině z n
 - **Šířka (délka) intervalů (h)**: tvar intervalového rozdělení lze ovlivnit délkou intervalů; malá šířka – podstatné vlastnosti nezřetelné; široký – tvar rozdělení ve hrubých rysech
 - $h = \frac{R}{k}$; x – hodnota znaku, R – variační rozpětí ($x_{\max} - x_{\min}$)
 - Musí být jednoznačně určeno, kam kterou jednotku zařadit

3.1.7 Rozdělení četností – tabelování

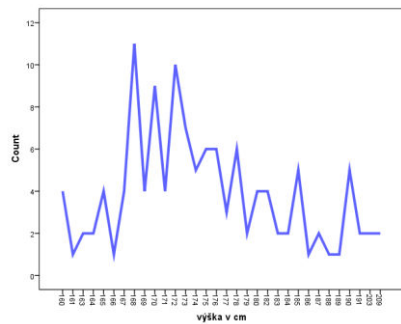
x_i	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost N_i	kumulativní procenta F_i
1	12	40,0	12,0	40,0
2	11	36,7	23,0	76,7
3	5	16,7	28,0	93,3
4	2	6,7	30,0	100,0
Celkem	30	100,0		

- **Intervalové rozdělení četností**

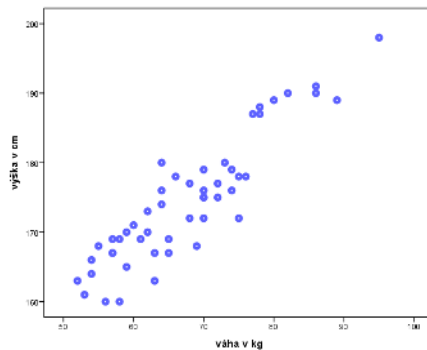
interval	n_i	procenta	N_i	F_i
2 - 5	3	10,0	3	10,0
6 - 9	3	10,0	6	20,0
10 - 13	7	23,3	13	43,3
14 - 17	14	46,7	27	90,0
18 - 21	3	10,0	30	100,0
celkem	30	100,0		

3.1.8 Rozdělení četností – grafická analýza

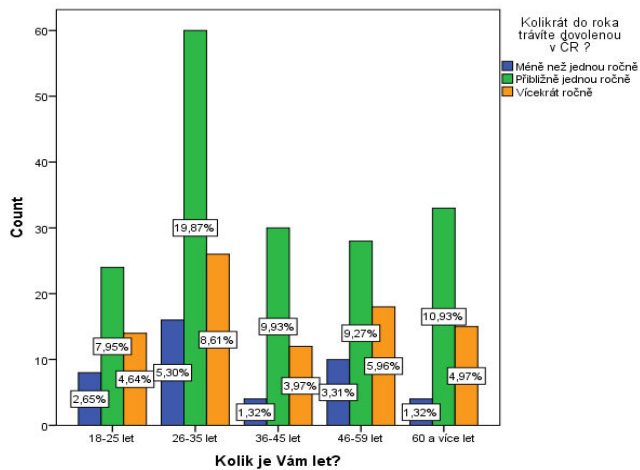
- Grafické zobrazení dává rychlou a přehlednou představu o tendencích a charakteristických rysech analyzovaných proměnných
- Grafy umožňují rychlou kontrolu sledovaných údajů; účinný prostředek pro prezentaci stat. výsledků
- **Spojnicové grafy (polygon četností)** – prosté rozdělení četností

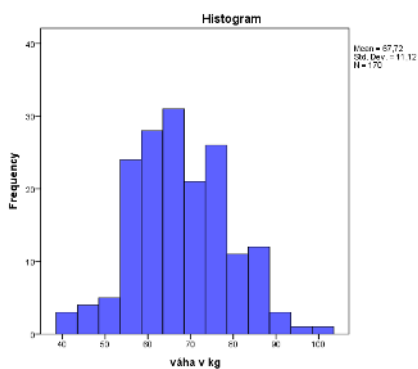
- **pro diskrétní znak neužívat spojnicové grafy** (nelze spojit 0 a 1 dítě)
- **bodové grafy** – zobrazení a porovnání číselných hodnot (srovnání velkých počtů datových bodů bez ohledu na čas)

- **výšečové (koláčkové) grafy** – zobrazují velikost položek jedné datové řady úměrně k součtu položek; lze zobrazit pouze jednu datovou jednotku (kolik vám je let?)
- **sloupcové grafy** – data četností; možno porovnat různé hodnoty kategorií proměnné

- **histogram** – pro intervalové rozdělení četností jedné proměnné

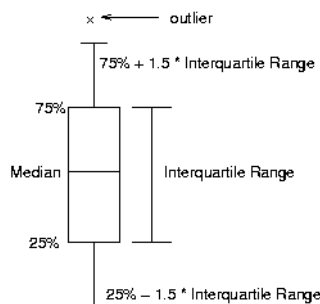
- na rozhraní mezi tabulkami a grafy mezi zobrazením strojových dat a souhrnných údajů jsou grafy, které poskytují informace o rozdělení četností, a také o základních číselných charakteristikách sledovaných proměnných (minimum, maximum, medián, ...) -> tyto grafy řadíme do části statistiky, kterou nazýváme **průzkumový (explorační) analýza dat**

3.1.9 Percentily

- Hodnoty oddělující určité procento pozorování; necitlivé k extrémním hodnotám
- **P – procentní kvantil** – hodnota x_p , která odděluje p procent nejnižších hodnot rozdělení od $(1-p)$ procent nejvyšších hodnot -> odděluje soubor na několik částí
- **Nejčastěji používané kvantily:**
 - **Kvartily** – dělí uspořádaný datový soubor na 4 stejně obsazené části
 - $x_{0,25}$ – spodní kvartil (Q_1); $x_{0,5}$ – medián; $x_{0,75}$ – horní kvartil (Q_3)
 - **decily** – dělí datový soubor na desetiny
 - **percentily** – dělí datový soubor na setiny

3.1.10 Kvantily

- Charakteristiky **polohy rozdělení**, lze použít i k charakterizování variability
- **Interkvartilové rozpětí**
 - $IQR = x_{0,75} - x_{0,25}$
- **Kvartilová odchylka**
 - $s_k = \frac{x_{0,75} - x_{0,25}}{2}$
- **Boxplot** – krabicový graf; data zobrazeny pomocí kvartilů; srovnání rozložení četností v několika skupinách

3.2 Statistické vyhodnocování

3.2.1 Základní statistické charakteristiky

- statistickými charakteristikami nazýváme **číselné hodnoty**, které podávají základní informaci o vlastnostech stat. souboru z hlediska odhalení variability, stupně symetrie a špičatosti, normalitě rozdělení a v neposlední řadě nalezení vybočujících a podezřelých prvků ve výběru
- charakteristiky:
 - polohy (úrovně)
 - variability
 - šikmosti a špičatosti

3.2.2 Charakteristiky polohy

- Poskytuje základní informaci o daném rozdělení
- Míra polohy je taková hodnota NV, kolem které se soustřeďují všechny ostatní hodnoty NV

- Dvě základní skupiny:

- Průměry

- **Aritmetický průměr $\bar{x}$**

- Pro všechny tyto charakteristiky je společné, že jsou určovány na základě všech naměřených hodnot znaku
 - ve stejných jednotkách jako daná proměnná; součet odchylek roven 0; citlivý na extrémní hodnoty
 - prostý (nejdůležitější – všechny hodnoty), vážený (pokud počítáme z rozdělených četností)

- **geometrický průměr**

- používáme u časových řad; n-tá odmocnina ze součinu n hodnot

- **harmonický průměr**

- v indexní analýze; průměr převrácených hodnot

- **chronologický průměr**

- elementární průměr využívaný při problematice časových řad

- Ostatní střední hodnoty

- **Medián $\tilde{x}$**

- Data musí být seřazeny podle velikosti; prostřední hodnota (lichý uprostřed, sudý průměr z dvou prostředních čísel)

- U souboru s lichým rozsahem: $\tilde{x} = x_{\frac{n+1}{2}}$ – jednotky uspořádáme podle velikosti

- u souboru se sudým rozsahem: $\tilde{x} = \frac{x_{\frac{n}{2}} + x_{\frac{n}{2}+1}}{2}$ – prostý aritmetický průměr dvou sousedních prostředních hodnot

- **modus $\hat{x}$**

- hodnota znaku s největší četností

3.2.3 Charakteristiky variability (proměnlivosti)

- Variabilita = vzdálenost hodnot od střední hodnoty

- **Absolutní** – absolutní rozdíl hodnot znaků od střední hodnoty nebo od sebe navzájem

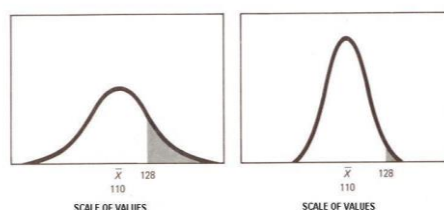
- **Variační rozpětí R**

- Délka intervalu, ve kterém se hodnoty nacházejí
 - $R = x_{\max} - x_{\min}$, nevysvětluje variabilitu uvnitř intervalu
 - Nejjednodušší míra absolutní variability

- **Rozptyl S^2**

- Rozptýlení hodnot
 - Měří současně variabilitu hodnot kolem $\bar{x}$ a variabilitu ve smyslu vzájemných odchylek jednotlivých hodnot znaku; ukazuje odchylka od střední hodnoty i mezi sebou
 - Odmocněním získáme **směrodatnou odchylku**

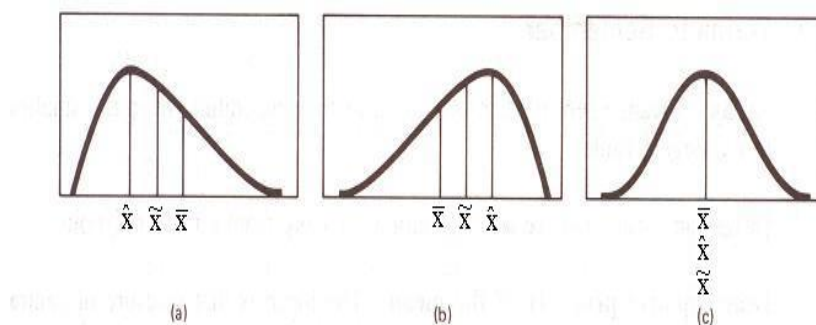
- Dvě rozdělení se stejnou střední hodnotou a odlišným rozptylem.

- **Relativní** – absolutní míra variability v poměru ke střední hodnotě sledovaného znaku
 - **Variační koeficient V**
 - Relativní míra variability
 - Poměr směrodatné odchylky a průměru
 - Vyjadřuje se v %
 - Čím nižší variabilita, tím je soubor uspořádanější, kompaktnější a data jsou si blíží

3.2.4 Charakteristika šikmosti

- Založeny na srovnání koncentrace malých hodnot sledovaného znaku a s koncentrací velkých hodnot tohoto znaku
- **Koeficient šikmosti (A)** vyjadřuje symetrii uspořádání dat kolem aritmetického průměru

- **Koeficient špičatosti E** – určuje koncentraci hodnot souboru kolem průměru
 - **Záporná hodnota** – podnormální špičatost
 - **Kladná** – nadnormální špičatost

3.2.5 Průzkumová analýza dat

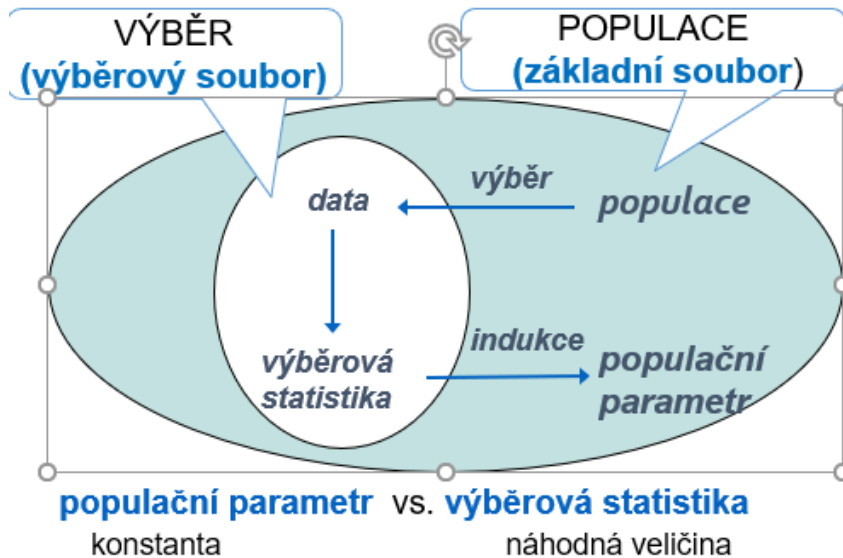
- Všechny výše uvedené metody je v různých obměnách možné použít pro průzkumovou analýzu, jednorozměrných i více... souborů dat
- Zaměřena na splnění předpokladů:
 - Prvky ve výběru jsou vzájemně nezávislé
 - Výběr je homogenní (všechny x pocházejí ze stejného rozdělení p s konstantním rozptylem)

- Data mají normální rozdělení
- v SPSS explore, descriptives, ...F

4 Úvod do teorie odhadu

4.1 Statistická indukce teorie odhadu

4.1.1 Statistická indukce

- **Postup:**
 - Pracujeme převážně s výběrem
 - Uděláme indukci (odhad) na základě výběrových dat, jak se chová celý populační parametr
 - Zjistím výběrové statistiky a na základě nich uděláme indukci
 - Populační parametr je konstanta a výběr je NV (to, s čím pracujeme)

- Základní označení:

Název charakteristiky	Základní soubor	Výběrový soubor
Rozsah souboru	N	n
Absolutní četnost	N_i	n_i
Průměr	μ	$\bar{x}$
Rozptyl	σ²	s²
Směrodatná odchylka	σ	s
Relativní četnost	π	p (f_i)

- **Statistická indukce (usuzování)** – na základě zkoumání náhodného výběru (reprezentativní zástupce populace – ZS) činíme závěry o ZS
- **Metody:**
 - **Teorie odhadu** – odhad populačních charakteristik; určení typu rozdělení sledovaného znaku, respektive některých charakteristik
 - **Testování hypotéz** – ověřování statistických hypotéz

4.1.2 Způsoby výběru (základní druhy výběrových zjišťování)

- **Anketa** – oslovuje jen určitou část stat. jednotek; provádí se rozesláním dotazníků či osobním kontaktem
- **Metoda základního masivu** – používá se, pokud se soubor skládá z několika velkých jednotek a z velkého počtu malých jednotek; nedovoluje zobecňovat výsledky na celý soubor, protože zkoumaný jev vykazuje jiné zákonitosti a tendence
 - **Záměrný výběr** – o zahrnutí jednotek do VS rozhodují různá logická hlediska a subjektivní názor vybírajícího; nelze pořizovat objektivní odhady, provádí znalec problematiky
 - **Náhodný výběr** – nejpoužívanější; soubor se rozdělí na výběrové jednotky a každé se přiřadí p jejího zahrnutí do VS; o zahrnutí výběrové jednotky rozhoduje *náhoda*
 - Dělíme dle pravděpodobnosti výběru:
 - **Prostý náhodný výběr** – výběr se stejnými p; přímý výběr – ze ZS se vybírají přímo stat. jednotky, nikoliv jejich skupiny (=každý prvek má stejnou p, že bude vybrán)
 - **Výběr s nestejnými pravděpodobnostmi** – výběrové jednotky mají přiřazeny různé p, je nutné předem znát určité doplňkové informace o sledovaných jednotkách
 - Dělíme dle toho, zda jsou zahrnuty nebo nejsou do výběru:
 - **s vrácením** – vybereme jednotku a zase vrátíme do souboru; stále stejná p že jednotky vybereme; nesnižuje rozsah souboru
 - **bez vrácení** – vybranou jednotku už nevracíme do souboru; snižuje se rozsah souboru a zvyšuje se p výběru jiné jednotky
- Techniky náhodného výběru:
 - **Losování** – důkladné promíchání všech jednotek
 - **Tabulka náhodných čísel** – sestaveny pomocí speciálních algoritmů
 - **Systematický výběr** – jednotky seřazeny do posloupnosti, pořadí nesouvisí se zjišťovanou skutečností
- Odhadujeme rozsah, četnost, aritmetický průměr, rozptyl, směrodatnou odchylku, variační koeficient; informace obdržíme ze ZS

4.2 Teorie odhadu

- Odhad neznámé populační charakteristiky
- **Bodový** – neznámou charakteristiku ZS nahradíme hodnotou určité výběrové charakteristiky; jedná se o odhad jedním číslem
- **Intervalový** – poskytuje číselný interval, ve kterém lze očekávat odhadovanou charakteristiku s předem zvolenou pravděpodobností
- **Předpoklady pro konstrukci**:
 - Výběry ze ZS s normálním rozdělením
 - Dostatečný rozsah ($n > 30$)

4.2.1 Bodový odhad

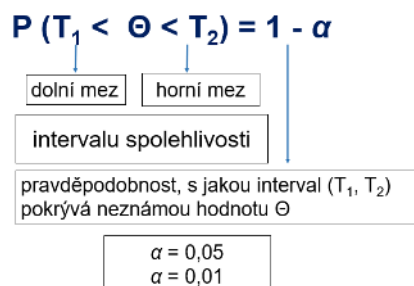
- Odhadovaná statistika T je bodový odhad parametru Θ
- Musí splňovat určité vlastnosti:
 - **Nestrannost** – při opakovaných výběrech kolísá odhad tak, že v průměru se odhady z výběru rovnají populační hodnotě; odhad nesmí vést k systematickému nadhodnocování či podhodnocování odhadované charakteristiky

- **Konzistence** – s rostoucím rozsahem výběru se zvyšuje pravděpodobnost, že se odhad bude co nejvíce blížit skutečné hodnotě odhadované populační charakteristiky
- **Vydatnost** – rozptyl odhadu při opakovaných výběrech je malý
- **Postačující** – statistika T je postačující, pokud obsahuje všechny informace o populační charakteristice; neexistuje-li žádná další statistika, který by obsahovala o odhadované charakteristice ZS nějakou další informaci
- **Bodový odhad průměru $\hat{\mu} = \bar{x}$**
 - výběrový průměr je nestranným odhadem populačního průměru
- **bodový odhad populačního rozptylu $\hat{\sigma}^2 = s^2$**
 - nestranným odhadem populačního rozptylu je výběrový rozptyl
- **bodový odhad populační relativní četnosti $\pi = f_i$**
 - bodový odhad je postačující pro velké VS, pro menší je lepší použít intervalový odhad

4.2.2 Intervalový odhad

- **Přesnost odhadu** – maximální chyba, které se při odhadu s danou spolehlivostí dopustíme
- Spočívá ve stanovení intervalu, ve kterém se neznámá charakteristika vyskytuje s předem známou pravděpodobností
- Při intervalovém odhadu se vychází z konstrukce tří možných typů intervalu:
 - Oboustranný interval spolehlivosti
 - Jednostranný interval spolehlivosti
 - Levostranný – omezen zdola
 - Pravostranný – omezen shora
- α je hladina významnosti

4.2.3 Oboustranný interval spolehlivosti

4.2.4 Jednostranné intervaly spolehlivosti

- $P(-\infty < \theta < T_2) = 1 - \alpha$ – **pravostranný interval spolehlivosti**
- $P(T_1 < \theta < \infty) = 1 - \alpha$ – **levostranný interval spolehlivosti**

4.2.5 Interval spolehlivosti pro populační průměr μ

- Předpoklad – výběr z velké populace s normálním rozdělením
- **Oboustranný interval spolehlivosti**

$$P(\bar{x} - \Delta < \mu < \bar{x} + \Delta) = 1 - \alpha$$

Δ .. **přípustná chyba odpadu** -> charakterizuje přesnost odhadu, tj. udává maximální chybu, které se můžeme při odhadu střední hodnoty populačního průměru μ při předem zvolené hladině významnosti α dopustit.

- Konstrukce intervalu spolehlivosti se odvíjí od znalosti či neznalosti populačního rozptylu

- **Odhad při známém populačním rozptylu σ^2**

- $\Delta = u_{\alpha} \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$; u – kritická hodnota normálního rozdělení pro α ; σ – populační směrodatná odchylka; n – rozsah výběrového souboru

- **Odhad při neznámém populačním rozptylu σ^2**

- $\Delta = t_{\alpha}(f) \frac{s}{\sqrt{n}}$; t – kritická hodnota Studentova t -rozdělení pro hladinu významnosti α a počet stupňů volnosti $f = n-1$; s – výběrová směrodatná odchylka; n – rozsah souboru

a) Odhadněte pomocí bodového i intervalového odhadu ($\alpha = 0,05$), jaká je průměrná rychlost projíždějících vozidel.

$$n = 30; \bar{x} = 56,43; s = 7,286; t_{0,05(29)} = 2,045$$

$$\Delta = t_{\alpha}(f) \frac{s}{\sqrt{n}} = 2,045 \frac{7,286}{\sqrt{30}} = 2,72$$

$$P(\bar{x} - \Delta < \mu < \bar{x} + \Delta) = 1 - \alpha$$

$$P(56,43 - 2,72 < \mu < 56,43 + 2,72) = 1 - 0,05$$

$$P(53,71 < \mu < 59,15) = 0,95$$

b) U kolika automobilů by musela být rychlost měřena, aby bylo možné na 5% hladině významnosti odhadnout populační průměr s maximální přípustnou chybou 1 km?

$$\Delta = t_{\alpha}(f) \frac{s}{\sqrt{n}} \quad 1 = 2,045 \frac{7,286}{\sqrt{n}}$$

$$n = 220$$

Příklad v SPSS
Před vlastním výpočtem nezbytné provést průzkumovou (explorační) analýzu dat !!!!!

Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
rychlost auta v km/hodina	,148	30	,092	,974	30	,656

Descriptives

		Statistic	S
rychlost auta v km/hodina	Mean	56,43	
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound 53,71	
		Upper Bound 59,15	
	5% Trimmed Mean	56,51	
	Median	56,00	
	Variance	53,082	
	Std. Deviation	7,286	
	Minimum	40	

$$P(\bar{x} - \Delta < \mu < \bar{x} + \Delta) = 1 - \alpha$$

$$P(53,71 < \mu < 59,15) = 95\%$$

$$\Delta = \dots\dots$$

- Odvodíme z výsledku
- Přípustná chyba 2,72
- Rozdíl: 59,15 – 53,71 = 5,44
- 5,44 : 2 = 2,72

4.2.6 Intervalový odhad rozptylu

- Předpoklad – výběr z populace s normálním rozdělením, parametr μ je neznámý
- **Oboustranný interval spolehlivosti rozptylu**

$$P\left(\frac{(n-1)s^2}{\chi_{\frac{\alpha}{2}}^2(f)} < \sigma^2 < \frac{(n-1)s^2}{\chi_{1-\frac{\alpha}{2}}^2(f)}\right) = 1 - \alpha$$

$\chi_{\frac{\alpha}{2}}^2(f), \chi_{1-\frac{\alpha}{2}}^2(f)$... kritické hodnoty χ^2 rozdělení
s $f = n - 1$ stupni volnosti

- **Oboustranný interval spolehlivosti**

4.2.7 Intervalový odhad relativní četnosti

- π ... relativní četnost jednotek s vlastností A v populaci
- p ... relativní četnost jednotek s vlastností A ve výběru
- výběry s opakováním -> binomické rozdělení
- výběry bez opakování -> hypergeometrické rozdělení
- velký výběrový soubor – aproximace normálním rozdělením
- předpoklad – velký rozsah výběru

$$P\left(s \sqrt{\frac{n-1}{\chi^2_{\frac{\alpha}{2}}(f)}} < \sigma < s \sqrt{\frac{n-1}{\chi^2_{1-\frac{\alpha}{2}}(f)}}\right) = 1 - \alpha$$

symbolika viz odhad rozptylu

(f) – počet stupňů volnosti

- **Interval spolehlivosti pro populační relativní četnost π**
četnost π

$$P(p - u_{\alpha} \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}} < \pi < p + u_{\alpha} \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}) = 1 - \alpha$$

-

4.2.8 Neparametrický odhad mediánu

- Citlivost aritmetického průměru na vybočující hodnoty, důležité u malých souborů
- Medián = robustní charakteristika polohy
- $\tilde{x}$ – **výběrový medián**; M – **populační medián**
- **Intervalový odhad populačního mediánu M**
 - Předpoklad – spojitost znaku X
 - data uspořádaná od min po max; podle rozsahu n se nalezne takové přirozené číslo k , pro které platí:
 - $P(x_k \leq M \leq x_{n-k+1}) \geq 1 - \alpha$
 - k najdu v tabulkách podle n

5 Testování statistických hypotéz

5.1 Úvod do testování statistických hypotéz

5.1.1 Testování statistických hypotéz

- Druhý základní úkol statistické indukce; postup, při kterém ověřujeme, zda předem vyslovená hypotéza platí pod vlivem provedených pozorování
- **Hypotéza** – předpoklad, domněnka
- **Statistická hypotéza** – určitá podtřída vědeckých hypotéz
 - Tvzení o parametrech rozdělení
 - Rovnost dvou parametrů, dvou a více; shodou parametrů VS a ZS; shodou empirického a teoretického rozdělení
 - Tvzení o tvaru rozdělení
 - Na základě náhodného výběru posuzujeme, zda stat. hypotéza je pravdivá či ne
 - Úkolem je konstrukce adekvátních matematických metod, podle kterých budeme posuzovat platnost či neplatnost zkoumané statistické hypotézy

- Testovaná stat. hypotéza = **nulová hypotéza H_0**
 - Předpoklad, který jsme vyslovili o určité charakteristice
 - Tvrdí, že neexistuje rozdíl mezi dvěma nebo větším počtem rozdělení
 - $H_0: \Theta = \Theta_0$
 - **Nulová hypotéza říká:**
 - Parametr ZS se statisticky významně neliší od hypotetické jednotky
 - Parametr je roven určité pevné hodnotě
 - mezi sledovanými objekty neexistuje rozdíl
 - **alternativní hypotéza H_1 :**
 - popírá platnost nulové hypotézy
 - přijímáme v případě zamítnutí nulové hypotézy
 - obvykle se vyjadřuje jako „existence difference“ nebo „existence závislosti“ mezi proměnnými
 - nemusí jít vždy o přesný opak nulové hypotézy
 - **oboustranná alternativa**
 - $H_1: \Theta \neq \Theta_0$
 - **jednostranná alternativa**
 - $H_1: \Theta > \Theta_0$ – pravostranná alternativa
 - $H_1: \Theta < \Theta_0$ – levostranná alternativa
- **Test** – postup, kterým na základě náhodného výběru ověřujeme, zda hypotéza platí či nikoli
 - **Podle znalosti parametru rozlišujeme testy:**
 - **Parametrické** – vyžadují znalost typu rozdělení a parametrů ZS (hypotézy se týkají hodnot parametrů rozdělení)
 - **Neparametrické** – neznáme typ rozdělení ani parametry rozdělení populační charakteristiky
 - **Podle počtu výběrových souborů rozlišujeme testy:**
 - Jednovýběrové
 - Dvouvýběrové
 - Vícevýběrové
 - **Podle stanovení alternativní hypotézy**
 - Oboustranné - $H_1: \Theta \neq \Theta_0$
 - Jednostranné
 - Pravostranné $H_1: \Theta > \Theta_0$
 - Levostranné $H_1: \Theta < \Theta_0$
 - Pro test nulové hypotézy proti alternativní hypotéze používáme speciální náhodnou veličinu, kterou nazýváme **testovací kritérium T (testová statistika)**
 - Charakterizuje stupeň nesouladu mezi tvrzením nulové hypotézy a pozorováním (nadměrnými daty)

5.1.2 Obor možných hodnot testovacího kritéria

- T rozdělujeme na dvě množiny:
 - **Kritický obor K** (obor zamítnutí H_0)
 - **Obor přijetí P**
- Základní princip testování stat. hypotéz:
 - Padne-li vypočtená hodnota testovacího kritéria do kritického oboru, zamítáme H_0 a přijímáme H_1
 - Padne-li vypočtená hodnota testovacího kritéria do oboru přijetí, H_0 nezamítáme
- **Rozhodovací pravidlo (oboustranný test)**

- T_α – kritická hodnota pro hladinu významnosti α

$|T| > T_\alpha$ **zamítneme H_0** na hladině významnosti α ve prospěch H_1

$|T| < T_\alpha$ **H_0 nelze** na hladině významnosti α **zamítnout**

- **Rozhodovací pravidlo – alternativní způsob (při využití SPSS)**

- Založeno na p-hodnotě (sig)
- $P < \alpha$ – zamítneme H_0 na hladině významnosti α
- $P > \alpha$ – nezamítneme H_0 na hladině významnosti α
- Můžeme se dopustit dvou chybných závěrů:
 - **Chyba 1. druhu (α)** – spočívá v zamítnutí H_0 , ačkoliv je pravdivá
 - Čím menší α , tím menší chyba
 - **Chyba 2. druhu (β)** – spočívá v přijetí H_0 , i když je nesprávná
 - Její doplněk do 1, tzn. $1 - \beta$ vyjadřuje p správného zamítnutí testované hypotézy
 - Doplněk nazýváme **síla testu** – tzn. p , že se nedopustíme chyby 2. druhu
 - $P = 1 - \alpha$

		Závěr testu	
		H_0 platí	H_0 neplatí
Skutečnost	H_0 pravdivá	správné rozhodnutí $1 - \alpha$	chyba 1 druhu α
	H_0 nepravdivá	chyba 2. druhu β	správné rozhodnutí $1 - \beta$

5.1.3 Obecný postup při testování hypotéz

1. Formulace H_0 a H_1
2. Volba hladiny významnosti α
3. Volba vhodné testové statistiky
4. Výpočet testového kritéria
5. Vymezení kritického oboru pro platnost nulové hypotézy
6. Rozhodnutí ($p > \alpha$ – zamítáme H_0 , $p < \alpha$ – nezamítáme H_0)
7. Interpretace

5.2 Parametrické testy – jednovýběrové

5.2.1 Jednovýběrové testy

- Na základě jednoho souboru rozhodujeme, zda neznámý populační parametr je nebo není roven určité předpokládané číselné hodnotě, či zda je neznámý parametr větší(menší) než předpokládaná číselná hodnota
- **Test hypotézy o populačním rozptylu**
 - Předpoklad – výběr z normálního rozdělení $N(\mu, \sigma^2)$, kde jsou tyto parametry neznámé
 - $H_0: \sigma^2 = \sigma_0^2$ (předpokládaná hypotetická hodnota rozptylu)
 - Rozdíl mezi odhadovaným rozptylem a předpokládanou hodnotou může být:
 - Nevýznamný
 - Statisticky významný (nenáhodný)

- Test je založen na ověření, zda výběrový rozptyl a předpokládaný rozptyl se liší statisticky významně nebo náhodně
 1. $H_0: \sigma^2 = \sigma_0^2$
 $H_1: \sigma^2 \neq \sigma_0^2$
- **Test hypotézy o populačním průměru**
 - Předpoklad – výběr ze souboru s normálním rozdělením
 - $H_0: \mu = \mu_0$ (předpokládaná hypotetická hodnota)
 - Test při známém populačním rozptylu σ^2
 1. $H_0: \mu = \mu_0$
 $H_1: \mu \neq \mu_0$
- **Test hypotézy o relativní četnosti**
 - Předpoklad – dostatečně velký rozsah výběrového souboru ($n > 50$)
 - $H_0: \pi = \pi_0$

1. Testujeme $H_0: \mu = \mu_0$ proti $H_1: \mu \neq \mu_0$ za předpokladu, že neznáme populační rozptyl σ^2 .

2. $\alpha = 0,05$

3.

4.

Test Value = 55						
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
				Lower	Upper	
rychlost	1,078	29	,290	1,433	-1,29	4,15

5. $p = 0,290$

6. $p < \alpha \Rightarrow H_0$

7. Řidiči dodržují předepsanou rychlost.

6 Parametrické testy – dvouvýběrové

- Umožňují porovnávat neznámé hodnoty parametru mezi dvěma základními soubory
- **Test hypotézy o populačních rozptylech**
- **Test hypotézy o populačních průměrech**
 - Závislé výběry
 - Jedna výběrová skupina, dvě šetření; stejné šetření v jiném čase
 - Nezávislé výběry
 - Dva výběry, jedno šetření; žádná vazba mezi výběry
- **Hypotézy o relativních četnostech**

6.1.1 Test H_0 o shodě dvou rozptylů

- Předpoklad – dva nezávislé výběry z populace s normálním rozdělením, parametry jsou neznámé
- **Test o shodě dvou rozptylů -> F-test** (SPSS: test homogenity rozptylů -> Leveneův test)
- $H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$

6.1.2 Test H_0 o shodě dvou průměrů

- Předpoklad – výběry z populace s normálním rozdělením
- **T-testy**
 - Nezávislé výběry
 - Dvouvýběrový t-test nebo Welchův test
 - Závislé výběry
 - párový t-test ($H_0: \mu_1 = \mu_2$)
- nejdřív shoda rozptylů ($H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$), pak shoda průměrů
- pokud jsou shodné tak dvouvýběrový test, pokud ne, tak Welchův test
- $H_0: \mu_1 = \mu_2$

7 Parametrické testy – vícevýběrové

7.1.1 Vícevýběrové testy

- Umožňují porovnávat neznámé hodnoty parametru mezi více než dvěma základními soubory
- **Test hypotéz o populačních rozptylech**
- **Test hypotézy o populačních průměrech – ANOVA**

7.1.2 Test H_0 o shodě rozptylů

- Předpoklad – nezávislé výběry z populace s normálním rozdělením, kde jsou parametry neznámé
- **Cochranův test, Barlettův test** (SPSS: test homogeneity rozptylů -> Leveneův test)
- $H_0 : \sigma_1^2 = \sigma_2^2 = \sigma_3^2 \dots = \sigma_k^2$

7.1.3 Test H_0 o populačních průměrech

- Anova – analýza rozptylu
 - Původně vypracovaná pro potřeby zemědělského výzkumnictví ke statistickému hodnocení polních pokusů
 - Obecný statistický postup, využívaný v přírodních i společenských vědách, při zpracování kvantitativních výsledků experimentů

7.1.4 Analýza rozptylu

- Podle počtu sledovaných faktorů můžeme analýzu rozptylu rozdělit do 3 základních skupin:
 - **Analýza rozptylu jednoduchého třídění**
 - Vliv 1 faktoru na kvantitativní znak
 - **Analýza rozptylu dvojného třídění**
 - Vliv 2 faktorů na kvantitativní znak
 - **Vícefaktorové modely analýzy rozptylu**
- Pro zpracování modelů analýzy rozptylu je důležité, zda je při všech kombinacích faktorů realizován stejný počet měření či nikoliv
 - Rozsahy jednotlivých tříd jsou různé:
 - $n_i (i = 1, 2, \dots, m)$ – nevyvážený neortogonální model
 - rozsahy v jednotlivých třídách jsou shodné:
 - $n_1 = n_2 = \dots = n_m$ - vyvážený ortogonální model
- Obecně umožňuje vyhodnotit průkaznost rozdílů mezi průměry nezávislých výběrových souborů
- Soubor metod, pomocí kterých lze sledovat vliv jednoho nebo více faktorů na populační průměr
- **Podmínky analýzy:**
 - Data pocházejí z normálního rozdělení
 - Nezávislost náhodných chyb
 - ZS, ze kterých jsou pořízeny VS mají shodné rozptyly – **nejdůležitější podmínka**

7.1.5 ANOVA – jednoduchého třídění

- Sledovaný znak je ovlivňován pouze jediným faktorem, který sledujeme na několika jeho úrovních
- Úrovně faktoru:
 - Určité množství kvantitativního faktoru
 - Určitá varianta kvalitativního faktoru
- Naměřené hodnoty uspořádáme podle jednoho třídícího kritéria, tzn. podle úrovně sledovaného faktoru, do tolika tříd, na kolika úrovních tento faktor sledujeme

1. $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_m$
 H_1 : alespoň jedna dvojice průměrů se liší
2. Volba hladiny významnosti α
3. Volba testové statistiky
4. Výpočet statistiky $F = \frac{s_1^2}{s_r^2}$
5. Kritická hodnota $F_{\alpha(m-1;m(n-1))}$
6. Rozhodnutí
 $F > F_{\alpha(m-1;m(n-1))} \rightarrow \text{zamítáme } H_0$
7. Odpověď

- pokud dojde k zamítnutí H_0 , činíme závěr, že alespoň jeden průměr se významně liší

- Je tedy třeba provést podrobnější vyhodnocení výsledků -> Post Hoc analýza (Scheffeho test, Duncanův test, ...)

7.1.6 Analýza rozptylu

- Předpoklady:
 - Normalita rozdělení náhodné veličiny
 - Statistická nezávislost náhodných chyb
 - Shoda rozptylů náhodných chyb
- $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_m$
- Podstata metody:
 - Rozklad celkové pozorované variability na dvě části
 - $S = S_1 + S_r$
 - S ... celkový součet čtverců
 - S_1 ... součet čtverců mezi řádky (charakterizuje vliv faktoru na sledovaný znak)
 - S_r ... reziduální součet čtverců (reziduální = rozdíl; charakterizuje působení náhodných příčin)
 - Pro vyjádření vzorců se používá tzv. **tečkový způsob zápisu**
- V spss:
 - Ověřit normalitu dat
 - Analýza rozptylu (Leveneho test)
 - Anova
 - Scheffeho metoda (pokud zamítneme H_0)

7.1.7 Testování předpokladů shody rozptylů

Leveneův test

$$H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2 = \sigma_3^2$$

H_1 : alespoň jedna dvojice rozptylů se liší

Test of Homogeneity of Variances

pH level

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
,189	2	15	,830

$p > \alpha \rightarrow H_0$ nezamítáme

Podrobnější vyhodnocení výsledků analýzy rozptylu

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Kyselost

Scheffe

(I) Země	(J) Země	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Aljaška	Florida	,22667	,18299	,482
	Texas	-,39000	,18299	,138
Florida	Aljaška	-,22667	,18299	,482
	Texas	-,61667*	,18299	,015
Texas	Aljaška	,39000	,18299	,138
	Florida	,61667*	,18299	,015

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Statisticky významný rozdíl v kyselosti deště byl zjištěn mezi **Floridu a Texasem** ($p < \alpha$).

1. $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3$

2. H_1 : alespoň jedna dvojice průměru se liší

2. $\alpha = 0,05$

3. ANOVA

Kyselost

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	S_b 1,168	f_b 2	S_b^2 ,584	5,811	,014
Within Groups	S_r 1,507	f_r 15	S_r^2 ,100		
Total	S 2,674	f 17	S_r^2		

6. $p < \alpha \rightarrow H_0$ zamítáme

7. Mezi alespoň dvěma zeměmi je statisticky významný rozdíl v kyselosti deště

8 Testy dobré shody

8.1 Testy dobré shody

- Ověření shody rozdělení s pravděpodobnostním modelem.
- Umožňují sronání **empirického** (výběrového) rozdělení s jistým rozdělením teoretickým.
- Rozdělení populace z něhož byl výběrový soubor pořízen, je určitého konkrétního typu.
- **Hledáme teoretické rozdělení, jehož volba je založena na věcných úvahách o sledovaném jevu, popřípadě na základě odhadu typu teoretického rozdělení z grafického vyobrazení výběrového rozdělení četností.**
 - χ^2 – test dobré shody
 - Kolmogorovův-Smirnovův test
 - Davidův test normality
 - SPSS: test normality -> Shapiro-Wilkův test

8.1.1 χ^2 – test dobré shody

- nejčastěji lze použít pro ověřování hypotéz:
 - H_0 předpokládá, že výběr **pochází z rozdělení určitého typu** jehož parametry jsou dány (např. normální)
 - H_0 předpokládá, že výběr pochází z populace, v níž jsou četnosti jednotlivých variant roztrženy dle nějakého znaku do k skupin (tříd) a podíly variant v populaci jsou rovny číslům $p_0, 1 \dots p_0, k$ (**libovolné pravděpodobnostní rozdělení** při neznámých parametrech rozdělení)
- H_0 : výběr pochází z populace s ... rozdělením
- H_1 : výběr nepochází z populace ... rozdělením

H_0 : výběr pochází z populace s rozdělením

H_1 : non H_0

Testová statistika
$$\chi^2 = \sum_{j=1}^k \frac{(n_{ej} - n_{oj})^2}{n_{oj}}$$

n_{ej} ...empirické (skutečné) četnosti v intervalu

n_{oj} ... teoretické četnosti v j-té skupině (j = 1, 2, ...k)

Kritická hodnota testové statistiky

$$\chi_{\alpha(k-c-1)}^2$$

k... počet tříd – intervalů

c... počet parametrů ověřované distribuční funkce

Rozhodnutí

$$\chi^2 > \chi_{\alpha(k-c-1)}^2 \Rightarrow H_0$$

zamítnutí nulové hypotézy ve prospěch alternativní hypotézy na hladině významnosti α .

Odpověď

Náhodný výběr není ze základního souboru s daným rozdělením pravděpodobností.

- **hlavní podmínkou použití testu**

- Dostatečný rozsah výběrového souboru ($n > 50$)
- Teoretické četnosti > 5

8.1.2 Kolmogorov - Smirnovův test

- Testování shody empirického rozdělení s pravděpodobnostním modelem
- Používá se k ověření hypotézy, zda pořizovaný výběr pochází z rozdělení se spojitou distribuční fci $F(x)$, která je plně specifikovaná
- Známe typ i příslušné parametry rozdělení
- Vychází z původních napozorovaných hodnot a nikoli z údajů seřazených do skupin; nedochází ke ztrátě informace obsažené ve výběru; test je založen na porovnávání kumulativních četností
- **H_0 : výběr pochází z populace s | H_1 : výběr nepochází**

8.1.3 Davidův test normality

- Velmi malá síla testu, používá se jen pro rychlou informaci o normalitě rozdělení
- **H_0 : náhodný výběr pochází z normálního rozdělení**

9 Neparametrické testy

9.1 Neparametrické testy

9.1.1 Testy

- **Parametrické**
 - Testy hypotéz o parametrech rozdělení
 - Předpokládáme normalitu rozdělení
 - Dostatečný počet pozorování
- **Neparametrické**
 - Není nutná znalost tvaru rozdělení zkoumané veličiny
 - Použitelnost pro znaky kvantitativní a kvalitativní (ordinální data)
 - Výpočetní jednoduchost
 - Zejména pro výběry o malém rozsahu
 - Menší síla (menší schopnost zamítnat nesprávnou nulovou hypotézu)

9.1.2 Neparametrické testy

- Nejdůležitější podtřídu tvoří pořadové testy – pracuje s pořadovými čísly hodnot, očíslovaných a seřazených podle velikosti
 - **Nejmenší hodnota má pořadové číslo 1, největší n**
 - Základní podmínkou pořadových testů je, aby byly spojitě
- **Dvouvýběrový Wilcoxonův test (obdoba t-testu)**

- **Wilcoxonův test** (obdoba párového testu)
- **Znaménkový test** (obdoba párového testu)
- **Kruskal-Wallisův test** (Anova)
- **Némenyihova metoda** (obdoba T-metody)
- **Dunnova metoda** (obdoba S-metody)

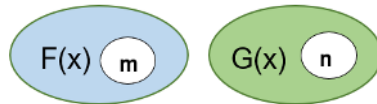
9.1.3 Dvouvýběrový Wilcoxonův test, Mann-Whitneyův U test

- Ekvivalentní testy, které jsou neparametrickou obdobou t-testu pro dva nezávislé výběry
- Testujeme hypotézu, že dva nezávislé výběry **X** a **Y** o rozsazích **m** a **n** pocházejí ze stejného základního souboru (z populací se stejným mediánem)

- **H₀: F(x) = G(x)**

- **H₁: F(x) ≠ G(x)**

- **H₀: μ₁ = μ₂**

- Postup:

- Oba výběry spojíme do jednoho souboru (sdružený výběr) a hodnoty uspořádáme podle velikosti
- Přiřadíme jim pořadová čísla od 1 do N (m+n) – stejným hodnotám přiřadíme tzv. průměrné pořadí
- Vypočteme veličiny

Byly sledovány výkony běžců ze dvou klubů, přičemž v každém klubu jsou používány částečně odlišné tréninkové metody. Posudte, zda se výsledky běžců klubu A a B liší. (α=0,05)

	Čas potřebný na uběhnutí 100 metrů (sekund)						
klub A	11,1	10,5	10,0	9,7	12,0	10,7	10,9
klub B	10,3	11,0	10,1	9,7	9,5	10,8	

Ranks			
čas	klub	N	Mean Rank
	klub A	7	8,07
	klub B	6	5,75
	Total	13	

SUM of Rank → součet těch pořadí

Test Statistics ^a	
	čas
Mann-Whitney U	13,500
Wilcoxon W	34,500
Asymp. Sig. (2-tailed)	,283

a. Grouping Variable: Klub

Alternativní hypotéza → nejsou stejné
Nulová hypotéza → Výsledky sportovního klubu A a B se od sebe statisticky významně neliší, výsledky jsou stejné
Název testu (symbol), testová statistika (když nevím jaký je to test)

9.1.4 Znaménkový test

- Porovnání dvou závislých výběrů, obdoba párového t-testu
- Lehký výpočet, malá síla
- Ověřujeme hypotézu, zda závislé výběry se významně liší svou polohou

9.1.5 Wilcoxonův test

- Porovnání dvou závislých výběrů, obdoba párového t-testu
- Slouží k ověřování hypotézy o shodě úrovně ve dvou souborech, z nichž byly pořízeny párové výběry
- Postup:
 - Pro každou dvojici závislých pozorování vypočteme diferenci ($d_i = x_i - y_i$)
 - Absolutním hodnotám diferencí přiřadíme pořadová čísla (vynecháme nulové)
 - Sečteme zvlášť pořadová čísla kladných a záporných diferencí
 - Testové kritérium je menší z hodnot W^+ a W^- (**$W = \min(W^+, W^-)$**)
 - $W < W_{alfa}$ zamítá se H_0

- **$H_0: \mu_1 = \mu_2$**

9.1.6 Kruskal-Wallisův

- Neparametrická obdoba analýzy rozptylu jednoduché třídění
 - Hodnoty seřadíme do jedné rostoucí posloupnosti a každé hodnotě přiřadíme pořadové číslo, při shodě přiřazujeme průměrné pořadí
- **$H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_n$**

9.1.7 Neparametrické metody mnohonásobného porovnávání

- Jestliže v závěru Kruskal-Wallisova testu zamítáme H_0 , pokračujeme porovnáním každé dvojice výběru (obdoba Scheffeho)
 - **Némenyiho metody (T-metoda)**
 - H_0 : i-tý a j-tý výběr pochází ze stejného rozdělení
 - pro vyvážené modely
 - postup při této metoda spočívá v porovnání všech diferencí s kritickou hodnotou
 - **Dunnova metoda**
 - Pro vyvážené modely
 - H_0 : difference mezi výběry není průkazná